

УДК 598.2

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЗИМОВИХ ОРНІТОКОМПЛЕКСІВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О. М. Осъмачко¹, О. М. Федун²

^{1,2}Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, вул. Гетьмана Полуботка, 53, Чернігів, 14000, Україна

Зима є одним із найкритичніших періодів у житті птахів. Проте саме взимку в межах урболандшафтів формуються умови які дозволяють формувати досить складні за видовим складом та структурою орнітокомплекси.

Зимові орнітокомплекси населених пунктів можуть формуватись під впливом різних чинників: доступна кормова база, сприятливі температурні умови та ін..

Деякі автори під поняттям «орнітокомплекси» розуміють історично складені угруповання птахів різних видів, які тривалий час існують на певній території та пов'язані функціонально [1]. На наш погляд таке визначення можна використовувати для характеристики зимових орнітокомплексів населених пунктів також. Адже вони існують впродовж тривалого часового проміжку, що дає можливість сформувати досить різноманітні ландшафтні елементи, такі як: різний тип забудов (одноповерхові, багатоповерхові), рекреаційні зони, дороги та ін.. Які водночас використовують птахи і в зимовий період.

Зимова орнітофауна Чернігівської області є недостатньо вивченою. Окремі дослідження були проведені на території очисних споруд м. Чернігів [5, 6] та окремих населених пунктах області [2–4].

Облік птахів був проведений у першій декаді січня 2026 року у селі Обмачів та Слобідка Ніжинського району Чернігівської області.

Населені пункти Обмачів та Слобідка розташовані на лівому березі річки Сейм, за 5 км на північ від центру громади – міста Батурин.

Попередньо нами було закладено 3 маршрути на карті (Google Earth Pro), зокрема 2 у с. Обмачів та 1 у с. Слобідка. Маршрути були заплановані з урахуванням виключення їх перетину та з максимальним охопленням території. Загальна довжина облікових маршрутів складає 9 км, з них 1 маршрут – 2,85 км, 2-й – 4,60 км та 3-й – 1,55 км.

Фіксацію птахами здійснювали за допомогою біноклів Vortex Diamondback 10x50 та Kowa 12x50.

За період обліків було виявлено 27 видів птахів загальною чисельністю 978 особин з 5 рядів (табл. 1). За ландшафтно-біотопічною приналежністю виявлено три групи [8]. Дентрофільна група є домінуючою – 19 видів, що становить 70,3 % від загального видового складу, лучно-польова налічує 5 видів (18,5 %) та синантропна – 3 види (11,1%).

Таблиця 1

Орнітофауна населених пунктів та їх ландшафтно-біотопічна приналежність

№ п/п	Види	Всього особин	ЛБп
Соколоподібні (<i>Falconiformes</i>)			
1	Яструб великий	3	дф
2	Зимняк	4	дф
3	Канюк	2	дф
Куроподібні (<i>Galliformes</i>)			
4	Куріпка сіра	20	лп
Голубоподібні (<i>Columbiformes</i>)			
5	Горлиця садова	4	син
Дятлоподібні (<i>Piciformes</i>)			
6	Дятел великий	6	дф
Горобцеподібні (<i>Passeriformes</i>)			
7	Сойка	5	дф
8	Сорока	8	дф
9	Ворона сіра	9	син
10	Крук	3	дф
11	Омелюх	11	дф
12	Чикотень	7	дф
13	Дрізд чорний	4	дф
14	Синиця довгохвоста	12	дф
15	Синиця блакитна	15	дф
16	Синиця чубата	1	дф
17	Гаїчка болотяна	3	дф
18	Синиця велика	18	дф
19	Повзик	1	дф
20	Горобець хатній	20	син
21	Горобець польовий	21	дф
22	Зяблик	22	дф
23	Чиж	6	дф
24	Щиглик	24	дф
25	Коноплянка	30	дф

26	Снігур	26	дф
27	Вівсянка звичайна	27	дф
	Всього	978	

Примітка: ЛБп – ландшафтно-біотопічна приналежність; дф – дендрофіли; лп – лучно-польові; син-синантропи.

Загалом на маршруті № 1 було виявлено 15 видів чисельністю 261 особин, на маршруті №2 – 19 видів та 520 ос., на маршруті № 3 – 14 видів та 197 ос.

Найбільш численними видами є омельох (*Bombycilla garrulus*) – 280 ос. (найбільше зафіксовано на маршруті №2), горобець польовий (*Passer montanus*) – 158 ос. (найбільше на маршруті №2) та щиглик (*Carduelis carduelis*) – 118 ос. (найбільше на маршруті №3).

Література

1. Кошелєв В. О., Пахомов О. Є. Орнітокомплекси як структурний елемент біогеоценозів: поняття, структура, критерії, показники. *Екологічні науки*. 2020. Вип. 28, № 1. С. 344–354.
2. Кузьменко Л. П., Вакулік Н. С. Орнітонаселення села Хотинівка Ніжинського району Чернігівської області Україна. *Наукові записки. Біологічні науки (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. 2025. Вип. 1. С. 7–21.
3. Марисова І. В., Кузьменко Л. П. Зимові орнітофауна м. Ніжина. *Вісник зоології*. 1998. 32, № 5–6. С. 59–63.
4. Осьмачко О. М., Герасименко М. В., Федун О. М., Колота К. В. Зимові авіфауна регіонального-ландшафтного парку «Ялівщина». *Крок у науку: дослідження у галузі природничо-математичних дисциплін та методик їх навчання* : зб. тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. С. 56–57.
5. Федун О. М. Екологічна структура орнітофауни очисних споруд м. Чернігова у зимовий період. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Біологія*. 2016, № 1 (65). С.105.
6. Fedun O. M., Davydenko I. V. Ornithological Fauna of the Waste Water Treatment Plants in the Northern Left-Bank Ukraine (Chernihiv and Kyiv Regions): Winter Populations and Ecological Structure. *Vestnik zoologii*. V. 50, № 6, P. 553–556.